

Η ΕΚΤ (possible effects of EMU on the EU banking systems, 9/2/99) διακρίνει τρεις ζώνες στην Ε.Ε. α) χώρες με ένα υψηλό βαθμό συγκεντρωτικότητας πάνω από 70%. Στη ζώνη αυτή εντάσσει την Ελλάδα, τη Σουηδία, τις Κάτω Χώρες, τη Φινλανδία, την Πορτογαλία και τη Δανία. β) χώρες με μέση συγκεντρωτικότητα 40% έως 60%. Εδώ, εντάσσονται η Αυστρία, το Βέλγιο, η Ισπανία, η Ιρλανδία και η Γαλλία, γ) χώρες με χαμηλό βαθμό κάτω του 30% στις οποίες ανήκουν η Γερμανία, το Λουξεμβούργο, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ιταλία. Συμπερασματικά, η συγκεντρωτικότητα στο τραπεζικό σύστημα της Ε.Ε. ευρίσκεται σε χαμηλό σημείο συγκριτικά με τους άλλους κλάδους και υπάρχουν περιθώρια για περαιτέρω εξαγορές και συγχωνεύσεις. Στην κλασσική οικονομική θεωρία συγκεντρωτικότητα σημαίνει ολιγοπωλιακή κατάσταση και έλλειψη ανταγωνισμού. Σήμερα, δεν συμβαίνει το ίδιο. Μία εθνική αγορά δέχεται την πίεση από τράπεζες του εξωτερικού ή από μη τραπεζικά ιδρύματα με αποτέλεσμα να μειώνονται οι ολιγοπωλιακές καταστάσεις και να οξύνεται ο ανταγωνισμός.

Δύο τύποι συγχωνεύσεων έχουν παρατηρηθεί στην Ε.Ε. α) στρατηγικές συγχωνεύσεις στις οποίες τουλάχιστον μία μεγάλη τράπεζα εμπλέκεται με στόχο την επέκτασή της στις αγορές της ΟΝΕ, β) συγχωνεύσεις για την απορρόφηση της πλεονάζουσας τραπεζικής δραστηριότητας ιδιαίτερα στο χώρο των μικρών τραπεζών. Στην περίπτωση αυτή μία τράπεζα μεσαίου, συνήθως, μεγέθους εξαγοράζει μικρές τράπεζες και μετατρέπεται τελικά σε τράπεζα μεγάλης δυναμικότητας με διευρυμένο ποσοστό στην αγορά και με αύξηση των κερδών της. Οι λόγοι που προκαλούν τις εξαγορές και συγχωνεύσεις στην Ε.Ε. είναι βασικά οι εξής: μείωση του κόστους, επέκταση στη σειρά παραγωγής, κατάκτηση μεγαλύτερου μεριδίου αγοράς, ανεπαρκές μέγεθος που δεν αντέχει στον ανταγωνισμό, ιδιωτικοποιήσεις, μεταφορά εσόδων και ικανοτήτων, διεθνής επέκταση, γεωγραφική διαφοροποίηση, εκμετάλλευση των ευκαιριών των μεγάλων χρηματοοικονομικών κέντρων, διαφοροποίηση κινδύνου και ανάπτυξη συνεργειών.

Οι περισσότερες M and A πραγματοποιήθηκαν σε εθνικό επίπεδο. Πρωταρχικός στόχος υπήρξε η διεύρυνση του μεριδίου στην εγχώρια αγορά και η προετοιμασία για επέκταση αργότερα και εκτός των συνόρων. Σε ορισμένες, όμως, χώρες της Ε.Ε. έγιναν και διασυνοριακές εξαγορές όπως στις σκανδιναβικές χώρες και στην Ισπανία, τράπεζες της οποίας εξαγόρασαν 28 λατινοαμερικανικές τράπεζες. Δύο ήταν οι βασικοί λόγοι αυτής της επέκτασης: η παρουσία στα χρηματοοικονομικά κέντρα και η είσοδος στην αγορά λιανικής τραπεζικής (retail banking) των ξένων κρατών. Οσον αφορά τις pre - in χώρες της Ε.Ε. παρατηρούνται διασυνοριακές συγχωνεύσεις στις οποίες στόχος είναι ο έλεγχος ή η συνεργασία με τράπεζα της ζώνης του ευρώ ώστε να εξασφαλισθεί η άμεση πρόσβαση στην αγορά καταθέσεων του ενιαίου νομίσματος. Εξαίρεση αποτελεί το Ηνωμένο Βασίλειο λόγω των μεγάλων ευκαιριών σε εθνικό επίπεδο και των κανονιστικών εμποδίων στην ηπειρωτική Ευρώπη (π.χ. εργατική νομοθεσία). Πάντως, ένα από τα στοιχεία που επηρεάζουν τις αποφάσεις αποτελεί η ποιότητα της διοίκησης και η ικανότητα αυτής να υπερβεί τις δυσκολίες των συγχωνεύσεων όπως είναι η ενσωμάτωση των τεχνολογικών και πληροφοριακών συστημάτων, η ενιαιοποίηση των εσωτερικών ελέγχων, η απορρόφηση των κραδασμών από διαφορετικές φιλοσοφίες και νοοτροπίες και η διάθεση πόρων για ένα διάστημα για τις εσωτερικές αυτές υποθέσεις και όχι για την επέκταση της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Μεγαλύτερη και σε βάθος ανάλυση πραγματοποιεί η ΕΚΤ με την έκδοση του Δεκεμβρίου 2000 "Συγχωνεύσεις και εξαγορές που εμπλέκουν την τραπεζική βιομηχανία της ΕΕ" (Mergers and Acquisitions involving the EU banking industry-facts and implications):

Εγχώριες

Το 80% των ΣκΕ είναι εγχώριες, αφορούν δηλαδή ΠΙ της εθνικής τραπεζικής βιομηχανίας. Συνήθως πραγματοποιούνται μεταξύ μικρών ΠΙ και έχουν σαν συνέπεια τη σάρωση του τραπεζικού υπερπληθωρισμού ΠΙ. Όμως, οι ΣκΕ μεταξύ μεγάλων ΠΙ αυξάνονται τα τελευταία χρόνια και επηρεάζουν σημαντικά τις δομές των εθνικών αγορών. Ο αριθμός των ΣκΕ ήταν σαφώς μεγαλύτερος το 1998 και 1999 σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια ενώ παρατηρείται την περίοδο αυτή μια αύξηση των μεγάλων ΣκΕ. Ειδικότερα, το 1999 ήταν το έτος που καταγράφηκε ο μεγαλύτερος αριθμός στην ΕΕ (497 ΣκΕ). Όσον αφορά την αξία, ανοδική τάση παρατηρήθηκε στην Αυστρία, το Βέλγιο, τη Γερμανία, τη Γαλλία, την Ιταλία και το Λουξεμβούργο, αλλά με στοιχεία ενεργητικού που κυμάνθηκαν μεταξύ 5% των συνολικών τραπεζικών περιουσιακών στοιχείων στη Γερμανία και πάνω του 50% στη Γαλλία το 1999. Περίπου 30% των ανωτέρω στοιχείων καταγράφηκε το 1998 στην Ελλάδα και τη Φινλανδία ενώ 20% κάλυψε στην Ισπανία το 1999. Στη Γαλλία το αντίστοιχο ποσοστό ήταν μεταξύ 20% και 60% την περίοδο 1996-1999, στη Σουηδία 40% το 1997 ενώ καθοδική τάση τόσο σε αριθμό όσο και σε αξία ΣκΕ παρατηρήθηκε στην Πορτογαλία και Σουηδία μετά το 1997.

Ο κύριος σκοπός των εγχώριων ΣκΕ μεταξύ μικρών πιστωτικών ιδρυμάτων ήταν οι οικονομίες κλίμακας. Τα μικρά ΠΙ στοχεύουν στην επίτευξη κρίσιμης μάζας για να εκμεταλλευθούν τις συνέργειες που προκύπτουν από το μέγεθος και τη διαφοροποίηση. Συνδέονται με τις περικοπές του κόστους μέσω περιορισμού του αριθμού των υποκαταστημάτων και μείωσης του προσωπικού στα κεντρικά γραφεία ιδιαίτερα στα τμήματα πληροφορικής, μακροοικονομικών αναλύσεων και προβλέψεων και των νομικών υπηρεσιών. Τέτοιες ΣκΕ γίνονται προκειμένου να αποφευχθούν εχθρικές εξαγορές. Οι ΣκΕ μεγάλων τραπεζών στοχεύουν στην αναδιάρθρωση του πιστωτικού συστήματος. Επιδιώκουν να είναι αρκετά μεγάλες για να εκπροσωπούν ένα μεγάλο μερίδιο της εγχώριας αγοράς και να επιτύχουν οικονομίες κλίμακας. Ταυτόχρονα, με τη δύναμη που αποκτούν και την αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου επιζητούν την αύξηση των κερδών τους και τη μεγιστοποίηση της αξίας της μετοχής. Ένας αποφασιστικός παράγοντας της επίτευξης των ανωτέρω στόχων είναι η ορθολογικοποίηση μέσω της μείωσης του προσωπικού και του αριθμού των υποκαταστημάτων. Η διαδικασία όμως αυτή της μείωσης του κόστους δεν είναι πάντοτε επιτυχής διότι εμποδίζεται σε ορισμένες χώρες από τις διατάξεις περιορισμού των απολύσεων και γενικά προστασίας των εργαζομένων.

Διεθνείς

Σε απόλυτους αριθμούς οι διεθνείς ή διασυνοριακές ΣκΕ ήταν πολύ μικρότερες από τις εγχώριες και συνέβησαν κύρια εκτός της ζώνης του ευρώ την περίοδο 1995-1998. Τα δύο τελευταία χρόνια, αντίθετα, έχουμε μία αύξηση των διεθνών ΣκΕ στη ζώνη του ευρώ και την ευρύτερη περιοχή του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ). Οι εξαγορές ήταν σαφώς περισσότερες από τις συγχωνεύσεις. Οι Ευρωπαϊκές τράπεζες επεκτείνονται συνήθως στις αναδυόμενες αγορές που προσφέρουν μεγαλύτερα περιθώρια κέρδους, στη Λατινική Αμερική (πχ τράπεζες των Κάτω Χωρών, Ισπανίας, Πορτογαλίας και Ιταλίας), στη Νοτιο-Ανατολική Ασία (πχ τράπεζες των Κάτω Χωρών) και στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη (πχ τράπεζες της Ιρλανδίας και των Κάτω Χωρών). Σε μερικές περιπτώσεις είχαμε επεκτάσεις και στις ανεπτυγμένες αγορές όπως των γερμανικών τραπεζών στις ΗΠΑ. Όσον αφορά την αξία των διατιθεμένων για ΣκΕ κεφαλαίων ανέρχονται σε ορισμένες χώρες σε: α) 29% των συνολικών τραπεζικών περιουσιακών στοιχείων των γερμανικών τραπεζών για ΣκΕ στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο και μεταξύ 13% έως 35% σε τρίτες χώρες β) 10% για τις Ιρλανδικές τράπεζες για εξαγορές σε τρίτες χώρες γ) 10% για τις Ισπανικές τράπεζες το 1996 και 17% έως 26% την περίοδο 1995-2000 δ) μεταξύ 24% και 44% των τραπεζικών στοιχείων του ενεργητικού των Κάτω Χωρών.

Οι διεθνείς ΣκΕ έχουν σαν κύριο αίτιο την απόκτηση μεγέθους ώστε οι τράπεζες να διαδραματίσουν ένα σημαντικό ρόλο στις περιφερειακές και παγκόσμιες αγορές αυξάνοντας τον αριθμό των πελατών τους. Ένας άλλος λόγος είναι η επίτευξη οικονομικών κλίμακας και φάσματος. Πρέπει να τονισθεί ότι η ορθολογικοποίηση μέσω μείωσης του κόστους προσφέρει μικρότερα αποτελέσματα από αυτά των εγχώριων ΣκΕ εξ αιτίας της επικάλυψης των διοικητικών και υποστηρικτικών εργασιών που παρατηρούνται μόνο στις εθνικές αγορές. Οι οικονομίες κλίμακας στις διεθνείς ΣκΕ συνδέονται με το αυξανόμενο εισόδημα και τη δυνατότητα προσέγγισης της κρίσιμης μάζας που είναι αναγκαία για την προσφορά ειδικών υπηρεσιών όπως πχ η διαχείριση διαθεσίμων στις διεθνείς αγορές. Οι εξαγορές στις αναδυόμενες αγορές επιτρέπουν τη μετάδοση της γνώσης και των ικανοτήτων που οδηγούν στη μείωση του κόστους και την αύξηση των κερδών της νέας ενότητας. Σε μερικά κράτη μέλη της ΕΕ η διενέργεια διασυνοριακών ΣκΕ προκαλείται και από το φόβο ότι περαιτέρω συγκεντροποίηση στην εγχώρια αγορά θα συναντήσει εμπόδια από την εφαρμογή αντιμονοπωλιακών νόμων. Αντίθετα τέτοια εμπόδια ή η ύπαρξη πολιτικής αντίδρασης στις διεθνείς ΣκΕ σπάνια συναντώνται σήμερα.

Η ανάπτυξη των χρηματοοικονομικών συγκροτημάτων

Οι συγχωνεύσεις και εξαγορές που οδηγούν στη δημιουργία ενός χρηματοοικονομικού συγκροτήματος (financial conglomerate, conglomérat financier) διαφέρουν ποιοτικά από τις απλές τραπεζικές ΣκΕ αφού εγκαθιδρύουν ένα όμιλο που δραστηριοποιείται σε διαφορετικούς τομείς της χρηματοοικονομικής βιομηχανίας. Η μεγαλύτερη και κυρίαρχη εταιρία σε ένα τέτοιο συγκρότημα μπορεί να είναι ένα πιστωτικό ίδρυμα, μια ασφαλιστική επιχείρηση ή άλλο χρηματοοικονομικό ίδρυμα. Τα συγκροτήματα μπορούν να δημιουργούνται όχι μόνο από ΣκΕ αλλά και από την εξ υπαρχής ίδρυση εταιριών ή ιδρυμάτων σε άλλους χρηματοοικονομικούς τομείς όπως πχ όταν μία τράπεζα ιδρύει μία ασφαλιστική εταιρία, ένα αμοιβαίο κεφάλαιο και μία εταιρία διαχείρισης μέσω πληρωμής. Το συγκρότημα όμως, δεν είναι ο μοναδικός τρόπος προσφοράς χρηματοοικονομικών υπηρεσιών διαφορετικού χαρακτήρα. Συμφωνίες συνεργασίας (co-operation agreements) μεταξύ πχ μιας τράπεζας, μιας επενδυτικής και μιας ασφαλιστικής εταιρίας έχουν παρόμοια αποτελέσματα. Ένας άλλος τρόπος είναι η σύσταση επιχειρήσεων κοινής ιδιοκτησίας (jointly owned enterprises) που προσφέρουν εξειδικευμένες χρηματοοικονομικές υπηρεσίες. Σε ορισμένα κράτη μέλη, για παράδειγμα, αποταμιευτικές και συνεταιριστικές τράπεζες συνέστησαν από κοινού εταιρίες που παρέχουν

ασφαλιστικές υπηρεσίες, διαχείριση διαθεσίμων, διακανονισμούς και χρηματιστηριακή διαμεσολάβηση. Επανέρχονται στα χρηματοοικονομικά συγκροτήματα διακρίνουμε:

α) Εγχώρια συγκροτήματα. Συστήθηκαν κύρια από πιστωτικά ιδρύματα που επεκτάθηκαν στη διαχείριση διαθεσίμων και στις επενδυτικές υπηρεσίες. Η ανάπτυξη πρωτοβουλιών από ασφαλιστικές επιχειρήσεις ήταν σπάνια λόγω των νομικών κωλυμάτων και της υπεροχής των τραπεζών στον τομέα των ΣκΕ. Αντίθετα, οι τράπεζες εξαγόρασαν ασφαλιστικές επιχειρήσεις και τις ενέταξαν στο ελεγχόμενο από αυτές συγκρότημα. Τα εγχώρια χρηματοοικονομικά συγκροτήματα που ελέγχονται από πιστωτικά ιδρύματα ιδρύθηκαν κύρια την περίοδο 1995-1997 όπου καταγράφηκαν 60 συναλλαγές. Το 1998 έπεσαν στις 56 ενώ το 1999 οι πράξεις ΣκΕ ή ιδρύσεων νέων επιχειρήσεων ανέβηκαν στις 81 και μόνο στο πρώτο εξάμηνο του 2000 έφθασαν τις 67. Την περίοδο 1995-2000 οι πράξεις δημιουργίας συγκροτημάτων ανήλθαν στις 438. Εξ αυτών το 78% αφορά την Ιταλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, το Λουξεμβούργο, την Πορτογαλία και την Ελλάδα. Οι εξαγορές αποτέλεσαν την προτιμώμενη μέθοδο στη δημιουργία χρηματοοικονομικών συγκροτημάτων στην Ιταλία, το Βέλγιο και την Ιρλανδία. Σε χώρες όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, το Λουξεμβούργο, η Πορτογαλία, η Ισπανία, η Γαλλία και η Ελλάδα εφαρμόστηκε η μέθοδος της εξ υπαρχής ίδρυσης χρηματοοικονομικών εταιριών.

Οι οικονομίες φάσματος είναι το κυρίαρχο αίτιο για τα εγχώρια συγκροτήματα. Το ζητούμενο είναι η επίτευξη των αναμενόμενων σταυρωτών πωλήσεων (cross-selling) των διαφόρων χρηματοοικονομικών προϊόντων προς τη βάση των μεγάλων πελατών και η δημιουργία καταστημάτων μιας στάθμευσης (one-stop shopping) όπου όλοι οι πελάτες θα μπορούν να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους για τραπεζικές, ασφαλιστικές, επενδυτικές και άλλες χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και προϊόντα. Κατά κανόνα, όμως, τα υπάρχοντα κανάλια διανομής διατηρούνται έστω και υπό διαφοροποιημένη μορφή. Αυτή η πρακτική ανταποκρίνεται στις δημογραφικές και δημοσιονομικές αλλαγές που ενθαρρύνουν επενδύσεις σε προσωπικά συνταξιοδοτικά προϊόντα. Η μείωση του εισοδήματος από τόκους πιέζει τις τράπεζες να αναζητούν νέες επιχειρηματικές περιοχές. Προτιμούν πχ να εισέρχονται στην ασφαλιστική αγορά διότι είναι συγγενής με την τραπεζική και ο συνδυασμός των δύο εργασιών (bancassurance) μπορεί να επιτύχει διαφοροποίηση του κινδύνου και του εισοδήματος και να καταστήσει λιγότερο ευαίσθητο το εγχώριο συγκρότημα στους οικονομικούς κύκλους.

β) Διεθνή συγκροτήματα. Οι πράξεις σύστασης διεθνών χρηματοοικονομικών συγκροτημάτων ανήλθαν το 1995 σε 34, το 1996 σε 37, το 1997 σε 44, το 1998 σε 45, το 1999 σε 72 ενώ, μόνο το πρώτο εξάμηνο του 2000 σε 49. Την ίδια περίοδο το ποσοστό των συγχωνεύσεων και εξαγορών για τη δημιουργία διεθνών χρηματοοικονομικών συγκροτημάτων κυμάνθηκε από 46% έως 57%. Ο αριθμός των εξαγορών ήταν σημαντικά μεγαλύτερος από αυτόν των συγχωνεύσεων. Οι τράπεζες ήταν ο κινητήριος μοχλός αυτής της διαδικασίας ιδιαίτερα όσον αφορά τις διασυνοριακές επεκτάσεις σε επενδυτικές τράπεζες και εταιρίες. Χρησιμοποιούν κύρια τη μέθοδο της ίδρυσης χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων σε άλλες χώρες και λιγότερο τις εξαγορές. Αντίθετα, χρηματοοικονομικά ιδρύματα εκτός ΕΕ απέκτησαν ή ίδρυσαν τις τράπεζες στις διεθνείς αγορές.

Οι δύο κύριες αιτίες σύστασης ενός διεθνούς χρηματοοικονομικού συγκροτήματος είναι και εδώ οι οικονομίες κλίμακας και φάσματος. Επιδιώκεται η μεγιστοποίηση του εισοδήματος μέσω σταυρωτών πωλήσεων. Η επικάλυψη διοικητικών λειτουργιών και καναλιών διανομής είναι ελάχιστη. Τα ιδρύματα του συγκροτήματος ευρίσκονται σε διαφορετικές χώρες κάτω από διαφορετικούς κανόνες και πρακτικές που περιορίζουν τα πιθανά πλεονεκτήματα κόστους. Στις ελάχιστες περιπτώσεις επίτευξης ορθολογικοποιήσεων, αυτό συνέβη μέσω της συγκεντροποίησης των τεχνολογιών πληροφορικής, του στρατηγικού σχεδιασμού, της διαχείρισης κινδύνων και του μάρκετινγκ.

Δ6β) Συγκεντροποίηση και αριθμός ΠΙ

Η ανάπτυξη της συγκεντροποίησης οφείλεται κατά κύριο λόγο στις συγχωνεύσεις και εξαγορές αλλά μπορεί να επηρεάζεται και από άλλες αιτίες όπως η ίδρυση νέων εταιριών, οι τεχνολογικές καινοτομίες και οι συνθήκες στην αγορά εργασίας. Ο επόμενος πίνακας δείχνει την εξέλιξη την τελευταία πενταετία των ΣΚΕ των πιστωτικών ιδρυμάτων εγχώριων και αλλοδαπών.

ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΞΑΓΟΡΩΝ ΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ (εγχώριων και αλλοδαπών)							
ΚΡΑΤΟΣ Ε.Ε.	1995	1996	1997	1998	1999	2000	ΣΥΝΟΛΟ
1. ΓΕΡΜΑΝΙΑ	122	134	118	202	269	101	946
2. ΙΤΑΛΙΑ	73	59	45	55	66	30	328
3. ΓΑΛΛΙΑ	61	61	47	53	55	25	302
4. ΑΥΣΤΡΙΑ	14	24	29	37	24	8	136
5. ΙΣΠΑΝΙΑ	13	11	19	15	17	29	104
6. ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	6	11	21	24	19	6	87
7. ΒΕΛΓΙΟ	6	9	9	7	11	3	45
8. ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	3	2	3	12	10	8	38
9. ΚΑΤΩ ΧΩΡΕΣ	7	11	8	3	3	5	37
10. ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	9	6	5	7	2	5	34
11. ΠΟΡΤΟΓΑΛΛΙΑ	6	6	2	5	2	9	30
12. ΕΛΛΑΔΑ	0	1	3	9	8	1	22
13. ΣΟΥΗΔΙΑ	1	2	5	1	7	2	18
14. ΙΡΛΑΝΔΙΑ	3	4	3	3	2	0	15
15. ΔΑΝΙΑ	2	2	2	1	2	2	11
ΣΥΝΟΛΟ	326	343	319	434	497	234	2.153

Πηγή: Mergers and Acquisitions involving the EU banking industry-Facts and implications-ECB December 2000.

Ο αριθμός των πιστωτικών ιδρυμάτων μειώθηκε την περίοδο 1995-1999 σε όλα σχεδόν τα κράτη μέλη εκτός από την Ιρλανδία στην οποία εγκαταστάθηκε ένας μεγάλος αριθμός πολυεθνικών τραπεζών και την Ελλάδα στην οποία το πιστωτικό σύστημα ευρίσκετο στο στάδιο της ωρίμανσης ενώ ο αριθμός των ΠΙ αυξήθηκε και από την ταχεία ανάπτυξη των συνεταιριστικών τραπεζών. Η μείωση αποδίδεται κύρια στις ΣΚΕ. Ελάχιστες ήταν οι περιπτώσεις πτωχεύσεων και εκκαθαρίσεων. Όσον αφορά τον αριθμό των υποκαταστημάτων, αυξήθηκε στην Πορτογαλία, την Ιταλία, την Ισπανία και την Ελλάδα ενώ στις άλλες χώρες της ΕΕ μειώθηκε. Μεγάλη μείωση παρατηρήθηκε στις χώρες υψηλής συγκεντροποίησης όπως το Βέλγιο, τη Δανία, τη Φινλανδία, τις Κάτω Χώρες και τη Σουηδία. Στις βόρειες χώρες η μείωση των πιστωτικών ιδρυμάτων και των υποκαταστημάτων τους ανατρέχει στην αρχή της δεκαετίας του '90 και οφείλεται στην τραπεζική κρίση.

Ο αριθμός των τραπεζικών υπαλλήλων μειώθηκε την περίοδο 1995-1999 ιδιαίτερα στη Φινλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο, ενώ στη Γερμανία και τη Δανία η μείωση ανατρέχει στις αρχές της δεκαετίας του '90. Δεν διαπιστώνεται, όμως, απόλυτη σχέση μείωσης του αριθμού των υπαλλήλων με τις ΣΚΕ. Άλλοι λόγοι που προκαλούν μείωση του προσωπικού είναι οι τραπεζικές κρίσεις, η εισαγωγή νέων τεχνολογιών και η επιδιωκόμενη μείωση του κόστους λόγω του εντεινόμενου ανταγωνισμού. Ο επόμενος πίνακας δείχνει τον αριθμό κατά χώρα των πιστωτικών ιδρυμάτων της ΕΕ το 1990 και το 1999 ενώ παραθέτει για συγκριτικούς λόγους τον αριθμό των υποκαταστημάτων και των υπαλλήλων των πιστωτικών ιδρυμάτων ανά 1.000 κατοίκους το 1999.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Δ6γ) Οι συγχωνεύσεις και εξαγορές από την πλευρά των πιστωτικών ιδρυμάτων

Όπως ήδη αναφέρθηκε οι εγχώριες ΣΚΕ στην πλειοψηφία των περιπτώσεων λαμβάνουν τη μορφή μιας συγχώνευσης. Υπάρχουν όμως διαφορές μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Οι συγχωνεύσεις υπερτερούν των εξαγορών στην Αυστρία και τη Γερμανία, ενώ το αντίθετο συμβαίνει στη Γαλλία και την Ιταλία. Στις άλλες περιπτώσεις των ΣΚΕ (διασυνοριακές ή διατομεακές) οι εξαγορές είναι περισσότερες των συγχωνεύσεων. Οι νομικές δομές των ιδρυμάτων και των χρηματοοικονομικών συγκροτημάτων διαφέρουν, επίσης, από χώρα σε χώρα. Η επιλογή της δομής εξαρτάται ενίοτε από τη φορολογική μεταχείριση. Η δομή της εταιρίας συμμετοχών (holding company) αποτελεί φαινόμενο της τελευταίας δεκαετίας και κερδίζει έδαφος. Τα πιστωτικά ιδρύματα είναι συνήθως η κύρια εταιρία σε ένα χρηματοοικονομικό συγκρότημα και ελέγχει την πλειοψηφία των μετοχών. Η συντονιστική και διοικητική, όμως, λειτουργία μπορεί να εκτελείται από μία εταιρία συμμετοχών.

Η πρακτική έχει δείξει ότι σε ένα αριθμό περιπτώσεων, μια αρχική εξαγορά, που εμπλέκει πιστωτικά ιδρύματα, μπορεί να καταλήξει σε ένα δεύτερο στάδιο σε συγχώνευση. Αυτό θα συμβεί όταν οι γεωγραφικές και επιχειρηματικές περιοχές αλληλοκαλύπτονται. Εάν οι εξαγορές αφορούν άλλο πιστωτικό ίδρυμα με διαφορετικό αντικείμενο -πχ μια επενδυτική τράπεζα εξαγοράζει μία τράπεζα λιανικής τραπεζικής- ή εάν η εξαγοραζόμενη τράπεζα δραστηριοποιείται σε διαφορετική περιοχή τότε την εξαγορά δεν ακολουθεί απαραίτητα η συγχώνευση. Όταν οι ΣΚΕ αφορούν ομίλους πιστωτικών ιδρυμάτων, οι θυγατρικές τους του χρηματοοικονομικού τομέα που έχουν το ίδιο αντικείμενο συγχωνεύονται όπως για παράδειγμα δύο ασφαλιστικές εταιρίες ή δύο εταιρίες χρηματοδοτικής μίσθωσης. Όσον αφορά τις τραπεζοασφάλειες τέσσερις διαδοχικές κινήσεις μπορεί να παρατηρηθούν: 1) οι τράπεζες προσφέρουν ασφαλιστικά προϊόντα μέσω συμφωνιών συνεργασίας με υπάρχουσες ασφαλιστικές εταιρίες 2) τράπεζες και ασφαλιστικές εταιρίες μπορεί να αποφασίσουν να ιδρύσουν μια κοινή εταιρία (joint ventures) η οποία θα παράσχει ασφάλειες μέσω του δικτύου υποκαταστημάτων της τράπεζας 3) οι τράπεζες μπορεί να ιδρύσουν θυγατρική εταιρία ασφαλείων και να χρησιμοποιήσουν το δίκτυο διανομής υποκαταστημάτων τους 4) τράπεζες και ασφαλιστικές επιχειρήσεις μπορεί να συγχωνευθούν κάτω από μία εταιρία συμμετοχών διατηρώντας όμως τη λειτουργική ανεξαρτησία τους.

Η δημιουργία εγχώριων ή διεθνών χρηματοοικονομικών συγκροτημάτων επιτυγχάνεται είτε μέσω εταιρίας συμμετοχών είτε μέσω εξαγορών. Η νομική απαγόρευση που υπάρχει συνήθως για την παροχή τραπεζικών και ασφαλιστικών προϊόντων από ένα ίδρυμα, εξαφανίζει την πιθανότητα συγχώνευσης ή μετατροπής της εξαγοράς σε συγχώνευση. Τα διεθνή χρηματοοικονομικά συγκροτήματα προκύπτουν από μία αρχική διεθνή ΣΚΕ όταν η προώθηση των προϊόντων στη ξένη αγορά απαιτεί σταυρωτές πωλήσεις.

Οι διασυνοριακοί τραπεζικοί όμιλοι και τα χρηματοοικονομικά συγκροτήματα που αναφέρονται παρακάτω επέλεξαν μία δομή εταιρίας συμμετοχών. Επέτυχαν μία "οικονομική συγχώνευση" με ίσους όρους και ίση ιδιοκτησία και πλήρη εμπλοκή στη διοίκηση των ΠΙ. Στη συνέχεια υιοθέτησαν μια πιο απλοποιημένη δομή:

1η περίπτωση: Fortis. Το 1990 οι ασφαλιστικές εταιρίες Belgian AG και Dutch Amer (του Βελγίου και των Κάτω Χωρών αντίστοιχα) πραγματοποίησαν μία οικονομική συγχώνευση των δραστηριοτήτων τους με το όνομα Fortis. Επέλεξε μία διεθνή δομή διότι δεν υπήρχε επαρκές νομικό πλαίσιο για εταιρίες διαφορετικής εθνικότητας ώστε να ενσωματώσουν τις εργασίες τους σε ίση βάση. Στη συνέχεια ο όμιλος απέκτησε ένα αριθμό τραπεζών και οι Βελγικές και Ολλανδικές εποπτικές αρχές συμφωνησαν μέσω δύο μνημονίων συνεργασίας (memoranda of understanding) για τον τρόπο άσκησης της εποπτείας. Το πρώτο υπεγράφη από τέσσερις αρχές, δηλαδή τις εποπτικές αρχές τραπεζών και ασφαλιστικών επιχειρήσεων των δύο χωρών και όρισε τη Βελγική Τραπεζική Επιτροπή σαν συντονιστή και αρμόδια να δέχεται την υποβολή στοιχείων του ομίλου. Το 1999, λόγω νέων εξαγορών, ο όμιλος συνέστησε μία εταιρία συμμετοχών, η δομή του ομίλου απλοποιήθηκε και οι συμφωνίες μεταξύ των εποπτικών αρχών αναθεωρήθηκαν.

2η περίπτωση: Dexia. Το 1996 η Βελγική Τράπεζα Crédit Communal de Belgique και η Crédit Local de France συνέστησαν το διασυνοριακό τραπεζικό όμιλο Dexia που ακολούθησε το μοντέλο της Fortis. Οι Βελγικές και Γαλλικές τραπεζικές αρχές υπέγραψαν μία συμφωνία με βάση την οποία: α) οι δύο τράπεζες θα εξακολουθούσαν να εποπτεύονται από τις εποπτικές αρχές των χωρών τους β) η προληπτική εποπτεία του ομίλου εκτελείται και από τις δύο αρχές αλλά κάθε δύο χρόνια η μία από τις δύο αρχές ορίζεται σαν τεχνικός συντονιστής. Το 1999, η δομή της Dexia αντικαταστάθηκε από μία εταιρία συμμετοχών που ενσωμάτωσε και διαχειρίστηκε όλες τις δραστηριότητες του ομίλου. Η Βελγική εποπτική αρχή ορίστηκε τότε σαν αρμόδια για την ενοποιημένη εποπτεία την οποία ασκεί σε συνεργασία με τις Γαλλικές αρχές.

3η περίπτωση: Merita Nordbanken. Το 1998 η Φινλανδική Τράπεζα Merita και η Σουηδική Nordbanken πραγματοποίησαν μία οικονομική συγχώνευση με το όνομα Merita Nordbanken. Στην ιδιοκτησιακή συμφωνία προβλέπετο η έκδοση κοινών και προνομιούχων μετοχών σε ίση βάση και η πλήρης και ισότιμη συνεργασία στη διοίκηση του ομίλου. Η χρηματοοικονομική εταιρία συμμετοχών είχε έδρα το Ελσίνκι και η ενοποιημένη εποπτεία ασκείτο από τη Φινλανδική εποπτική αρχή. Η συμφωνία συνεργασίας μεταξύ των εποπτικών αρχών των δύο χωρών προβλέπει ελέγχους και από τις δύο αρχές και ανταλλαγή πληροφοριών. Το 1999, μία νέα εταιρία συμμετοχών, η Nordic Baltic Holding, ιδρύθηκε στη Σουηδία και έγινε ο μοναδικός ιδιοκτήτης του ομίλου. Το 2000 η εταιρία αυτή εξαγόρασε την εταιρία συμμετοχών της Δανίας Danish Unibank (Unidanmark) η οποία επίσης περιελάμβανε ασφαλιστικές επιχειρήσεις στη Δανία και τη Νορβηγία. Οι τραπεζικές και ασφαλιστικές εποπτικές αρχές της Φινλανδίας, Σουηδίας, Δανίας και Νορβηγίας υπέγραψαν μία συμφωνία συνεργασίας για την εποπτεία της κοινής εταιρίας συμμετοχών Nordea και των τραπεζικών και ασφαλιστικών δραστηριοτήτων του διασυνοριακού ομίλου.

Δ6δ) Ορισμένα προβλήματα εποπτείας

Για τις εποπτικές αρχές αποτελεί πρόκληση ο έλεγχος των ομίλων που προκύπτουν από συγχωνεύσεις και εξαγορές. Οι κίνδυνοι αυξάνονται από τη δραστηριοποίηση σε πολλές αγορές ενώ δεν είναι αμελητέος ο κίνδυνος μετάβασης. Μία ΣΚΕ μπορεί να απορροφήσει στην αρχή πολύτιμους ανθρώπινους και άλλους πόρους, που θα απασχοληθούν στη διαδικασία της συγχώνευσης ή του συντονισμού και με τον τρόπο αυτό να αποδυναμωθεί ο δυναμισμός των τραπεζών. Τα ιδρύματα και ιδιαίτερα αυτά που ανήκουν σε διαφορετικά κράτη, ακολουθούν διαφορετικές πρακτικές και κανόνες στη λογιστική και τη φορολογία. Επιπρόσθετα, έχουν να αντιμετωπίσουν διαφορετική νομική μεταχείριση στις διάφορες χώρες όσον αφορά την ανάπτυξη νέων και καινοτόμων χρηματοοικονομικών προϊόντων. Ένα μεγάλο πρόβλημα αποτελεί η εποπτεία σε ενοποιημένη βάση αφού σε ορισμένες περιπτώσεις οι διεθνείς όμιλοι δεν περιλαμβάνουν μόνο ιδρύματα χωρών της ΕΕ αλλά και τρίτων κρατών. Για το σκοπό αυτό συμφωνίες συνεργασίας έχουν υπογραφεί μεταξύ των εθνικών εποπτικών αρχών. Η ενοποίηση, όμως, μπορεί να αυξήσει το συστημικό κίνδυνο λόγω της μεγάλης επέκτασης εταιριών του ομίλου σε πολλά προϊόντα και σε πολλές αγορές διαφόρων κρατών. Ο κίνδυνος αυτός μπορεί να ελεγχθεί με τη βελτίωση των συστημάτων διαχείρισης κινδύνου και των υποστηρικτικών πληροφορικών εφαρμογών και τη διαφοροποίηση του κινδύνου από τις μεγάλες τράπεζες. Οι εποπτικές αρχές εξακολουθούν να παρακολουθούν την επάρκεια των ιδίων κεφαλαίων που επηρεάζεται από τις ΣΚΕ εκτός και εάν ακολουθήσει αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου. Πάντως, ο κίνδυνος ελλοχεύει στην περίπτωση που η χρηματοοικονομική μόχλευση οδηγήσει στην υποστήριξη της μητρικής εταιρίας και των θυγατρικών εταιριών με χρήση των ιδίων κεφαλαίων δύο φορές. Το άνοιγμα αυτό πρέπει να τύχει ιδιαίτερης προσοχής από τις εποπτικές αρχές.

Το νομικό πλαίσιο για τις ΣΚΕ της ΕΕ απαντάται: α) στο άρθρο 11 της δεύτερης συντονιστικής τραπεζικής Οδηγίας σύμφωνα με το οποίο όσοι πρόκειται να αποκτήσουν μία ειδική συμμετοχή σε ένα πιστωτικό ίδρυμα οφείλουν να το γνωρίσουν στην αρμόδια εποπτική αρχή. Μετά τη γνωστοποίηση η εποπτική αρχή διαθέτει μία περίοδο τριών μηνών για να αντιταχθεί στο αίτημα. Για παράδειγμα, η εποπτική αρχή μπορεί να μην επιτρέψει την απόκτηση πλειοψηφικής συμμετοχής εάν δεν πεισθεί για τη φερεγγυότητα και ικανότητα χρηστής και αποτελεσματικής διοίκησης β) στο άρθρο της αποκαλούμενης post - BCCI Directive το οποίο υποχρεώνει τις εποπτικές αρχές να μην εγκρίνουν μια Σ ή Ε εάν ο όμιλος αποτελεί εμπόδιο στην εποπτεία σε ατομική ή ενοποιημένη βάση. Σε ορισμένα κράτη μέλη της ΕΕ μια εξαγορά έξω από την ΕΕ απαιτεί έγκριση. Οι αρχές του κράτους καταγωγής μπορούν να απορρίψουν μία τέτοια εξαγορά για προληπτικούς λόγους όπως όταν το αποκτώμενο ίδρυμα θα προκαλέσει ένα αρνητικό αποτέλεσμα στην οργάνωση και τη χρηματοοικονομική θέση του αγοραστή. Η αξιολόγηση μιας διασυνοριακής εξαγοράς παραμένει στην αρμοδιότητα της εποπτικής αρχής του κράτους υποδοχής. Εάν το αποκτώμενο ίδρυμα καταστεί θυγατρική εταιρία του αγοραστή, οι αρχές του κράτους υποδοχής θα διατηρήσουν την εποπτεία και η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των εθνικών εποπτικών αρχών εξασφαλίζεται με συμφωνίες συνεργασίας. Εάν το αποκτώμενο ίδρυμα καταστεί υποκατάστημα, η εποπτική αρχή της χώρας υποδοχής περιορίζεται μόνο στον έλεγχο ρευστότητας. Επειδή, πάντως, το πλαίσιο εποπτείας για τους χρηματοοικονομικούς ομίλους και ιδιαίτερα για τα χρηματοοικονομικά διασυνοριακά συγκροτήματα σε επίπεδο ΕΕ είναι ασθενές, οι πρακτικές που ακολουθούνται στα κράτη μέλη της ΕΕ είναι διαφορετικές. Προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης του διεθνούς και ευρωπαϊκού εποπτικού μοντέλου στις ανωτέρω περιπτώσεις κινούνται ήδη η Επιτροπή Τραπεζικής Εποπτείας της ΕΚΤ και άλλες διεθνείς επιτροπές.